

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/278727856>

Kuus ruutmeetrit ajalugu. Sündmused Jägala-Joa IV asulakohal 2013. aasta kaevamistulemuste põhjal.

Article · January 2014

CITATIONS

0

READS

15

3 authors, including:



Kaarel Sikk

University of Luxembourg

5 PUBLICATIONS 1 CITATION

[SEE PROFILE](#)



Aivar Kriiska

University of Tartu

120 PUBLICATIONS 758 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:



Small impact craters [View project](#)



Kuus ruutmeetrit ajalugu.

Sündmused Jägala-Joa IV asulakohal 2013. aasta kaevamistulemuste põhjal

Kaarel Sikk
Tartu Ülikool



Aivar Kriiska
Tartu Ülikool



Kättrin Beljaev
EKA



Jägala-Joa IV on Jõelähtme vallas asuv arheoloogiline muistis. 2013. aasta suvel viidi seal kahe nädala jooksul läbi arheoloogilised väljakaevamised. Kaevamiste tulemusel leiti koha pealt rohkelt savinõude, luude ja tulekivide kilde ning muud arheoloogilist materjali. On laialt teada, et minevikku uurijatele ja ka huvilistele valmistavad head meelt omanäolised ning haruldased leiud. Teaduse seisukohast on aga oluline muistise lugu – sündmuste ahel, mis on toimunud uuritud kohas. Mida teavad arheoloogid oma töö põhjal Jägala-Joa IV asulakohal toimunust? Alustame viimasest muistist kujundanud sündmusest, mis toimus pärast arheoloogilisi välitöid.

2014 aasta sügisel läksid käesoleva loo autorid Jägala-Joa külas paiknevale asulakohale, et GPS seadmega mõõtmisi teostada. Kohale jõudes leidsime väikesed lahti kaevatud augukesed, mis on kujunenud arheoloogide töös eba-meeldivaks, lausa tüütult igapäevaseks reaalsuseks. Selliseid jätavad endast tavaliselt maha inimesed, kes detektori abiga otsivad metallasju. Kas nende poolt leitu oli ka teadusliku väärtusega, jääb suure tõenäosusega teadmata. Paraku kasutavad metallotsijad tihtilugu inimesed, kel on vastupandamatu kirm vanu arheoloogilisi metallesemeid otsida ja need endale garaaži seisma viia. Mõnel juhul on aga rüüstamise taga kurikaelad, kelle arvates on lubatud ja õige suvalises kohas Eesti riigi- või eramaal auk maasse kaevata ning sealt leitu välismaistele kollektsionääridele maha müüa. Jääb ka siiski lootus, et tegemist oli hoopis kultuuriväärtusega leidude otsimise lubadega huvilistega, kes teadmatusest uurimisobjektile kaebasid ning varsti tulemused aruandena esitavad.

Aasta varem, 2013. aasta suvel viidi asula kohal läbi väikesemahulised arheoloogilised kaevamised. Maanteekraavi perval avati 6 m² suurune kaevand ja kogu pind dokumenteeriti iga 5 cm paksuse kihi

järele fotogramm-meetria abil. Mineviku inimeste ning nende tegevusega seonduvad objektid korjati üles, kirjeldati ning leiude säilitatakse hoidlas. Leitud materjal koosnes peamiselt tulekivide ja savinõude kildudest. Hulgi leiti ka looduslikku päritolu objekte nagu pähklikoored ja luutükid, mis olid maa sees säilinud aastasadu ja -tuhandeid tänu mitmele põlengule.

Vaatamata leidude ühekülgsele võimaldavad need meil vaadelda mineviku sündmuse raua- ning kiviajast, millest täpsemalt allpool. Kaevandi pinnale jäid ka hoopis uuemad inimtegevuse jäljed. Leidsime mitmeid klaasikilde ning kogu maa oli kaetud väikeste asfaltitükikesetega, mis on sinna lennutatud maanteel sõitvate autode rataste alt.

Kolm aastat varem, 2011. aasta suvel toimusid Jägala-Joal teelaiendustööd. Tee pervaltsi ära lükatud pinnast inspekteerides saadi jälle uuele esiajaloolisele asulakohale. Paraku ei peatatud aga tööde läbiviimist ja maanteekraav rajati muistisele veel enne, kui kokkulepitud väljakaevamistega alustada jõuti.

2013
Väljakaevamised
Jägala-Joal

~1000 Põleng
Jägala-Joa
asulakohas

~950 Viikingid
valitsesid
meresid

27 eKr Roomast
sai impeerium

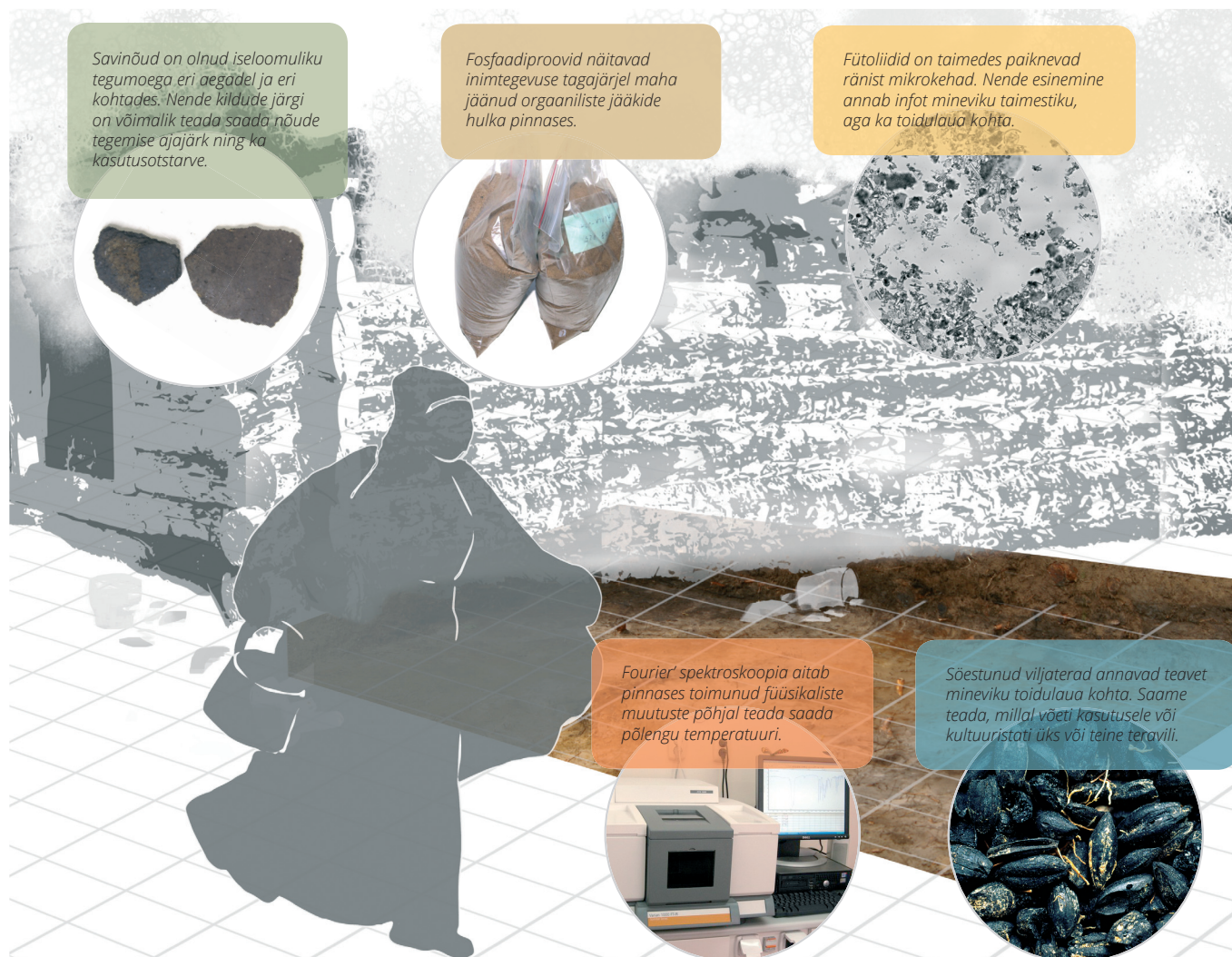
~2650 eKr
Egiptuses
ehitati Cheopsi
püramiid

~3000 Sumeri
templid

~7000 eKr
tulease
Jägala-Joa IV
asulakohal

~9000 eKr
Esimesed
inimesed Eestis

~10600 eKr
Eesti mandriosa
vabanes jääkattest



Viikingiaegse sündmuse rekonstruktsioon. Joonis Kätlin Beljaev.

Kasutatud fotod Kaarel Sikk, Kätlin Beljaev, Viire Kobresepp, S. Levchenkov, Wikipedia (kasutaja: Zephyris).

Nii jäigi üle uurida esialgu vaid maanteekraavi. Toona tehtud välitöödel leiti kraavi seinast kiviaegsete tuleasemete jäljed ning korjati mitmeid leide. Nende järgi saime teada, et inimesed on seal tegutsenud rauaajal ja juba isegi kiviajal.

Millalgi eelmise sajandi jooksul on ümbruses toimunud mitmeid suuri mullatöid. Näha on liivaauke, erinevaid kaevejälgi ning liivaluidete vahel vooklevaid pinnateid. Üks sellistest kaevatud-segatud kohtadest jääb ka arheoloogiliselt uuritud ala äärele. Ilmselt on tegemist liivavõtmiskohaga.

Kuna mullatöödega segatud alal oli kogu varasem kultuurikiht segamini keeratud, ei olnud seal võimalik enam täpsemaid uuringuid läbi viia. Siiski teame leidude ja segatud sõese pinna põhjal, et varasem asustus ulatus ka siia.

Tuhatkond aastat tagasi, viikingiajal elasid siin inimesed. Majade juurest, nõlvast alla paistis orus voolav Jägala jõgi. Mööda jõge pääses ka merele. Võimalik, et mere lähedus osutuski asulale

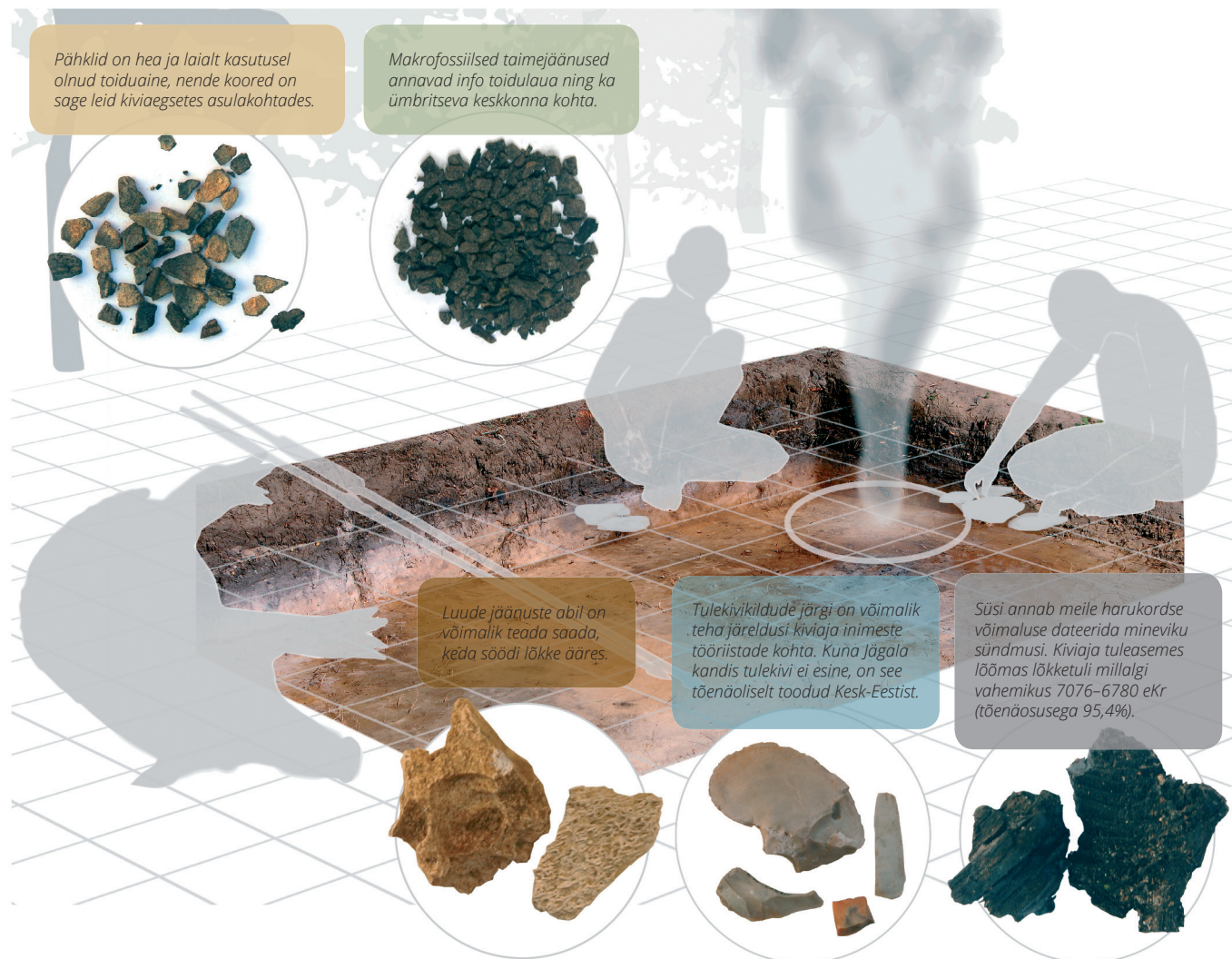
saatuslikuks, see hävines tules. Lähedalt on leitud ka teine, sarnaselt põlenud hoone. Ehk näeme siin viikingiaegsete rüüsteretkede jälgi? Võimalik, et just rüüstamised on põhjuseks, miks sel ajal hakkasid inimesed Eesti rannikupiirkondadest eemale kolima.

Meie kaevandisse jäi ehitise sein, mille põlemise käigus tekkinud kuumus on maasse jättnud tänaseni nähtava, ligi meetri sügavusel liiva sisse ulatuva muutunud värviga joone. Põlenud palkidest sein on olnud pikk, mullasondiga pinda uurides leiti, et sõene joon kattis ligi 25 meetri pikkuse ala.

Ehitised hävitanud tulejõud jätab aga endast maha uurijatele huvipakkuvat jälge. Tekkinud sõest on võimalik radioüsiniiku (¹⁴C) meetodil teada saada sündmuste toimumisaeg. Samuti säilivad tule kuumuses karboniseerunud taimed ning loomaluud. Arheoloogide väljakaevatud alalt, põlenud konstruktsiooni lähedusest leiti söestunud viljaterasid. Nõnda teame, et koha peal leitud ja küllap ka kasvatati teravilja.

Kaevandist leidsid arheoloogid ka hulga rauamaaki ja kuigi loodusliku soomaagi leidmine niiskematest keskkondadest on üsna tavaline, ei tohiks see esineda liivase künka otsas. Tähelepanu tõmbas ka maagitükikeste erinev välimus. Metallograafilised analüüsid näitasid, et tegemist on kahe eri allikast pärineva materjaliga. Ühed maagiterad on pärit merepõhjast, kus on aja jooksul moodustunud raua-mangaani konkretisatsioonid, teised meenutavad oma koostiselt aga pigem soomaaki. Nõnda on teada, et rauamaaki on käidud mujal korjamas ning asulasse kokku toodud, seda suure tõenäosusega metalli tootmise eesmärgil.

Lausa klassikaliselt olulist osa arheoloogilises uurimistöös täidavad savinõude killud, seda peamiselt seetõttu, et tegemist on väga hästi säiliva materjaliga. Samuti on teada, milliseid anumaid millistel ajaperioodidel erinevais paigus valmistati. Meie uuritud asulakohast leiti potikilde, mis oma stiililt sarnanevad Iru linnuse viikingiaegsest asustuskihist pärinevatele.



Pähklid on hea ja laialt kasutusel olnud toiduaine, nende koored on sage leid kiviaegsetes asulakohtades.

Makrofossiilsed taimejäänused annavad info toidulaua ning ka ümbritseva keskkonna kohta.

Luuide jääguste abil on võimalik teada saada, keda sõdi lõkke ääres.

Tulekivikildude järgi on võimalik teha järeldusi kiviaja inimeste tööriistade kohta. Kuna Jägala kandis tulekivi ei esine, on see tõenäoliselt toodud Kesk-Eestist.

Süsi annab meile harukordse võimaluse dateerida mineviku sündmusi. Kiviaja tuleasemes lõomas lõkketuli millalgi vahemikus 7076–6780 eKr (tõenäosusega 95,4%).

Mesoliitikumi sündmuse rekonstruktsioon.
Joonis Kätlin Beljaev.

Kasutatud fotod Kaarel Sikk, Kätlin Beljaev.

Seega on selgelt tegemist sama perioodi asulaga.

Savinõud on olnud lihtsad, ilma ornamendita ja käsitsi valmistatud. Tol ajal ei tundud siin veel kedral savinõude valmistamise tehnoloogiat. Leidus nii potte kui ka kausse, nõud olid kergelt õhenevate servadega ja sirgete servapealsetega. Nende valmistamisel segati savi sekka kivi puru. Savinõude pinnad siluti ning mitmel juhul ka lihviti põhjalikumalt, seda nii esteetiliselt kui ka praktilistel kaalutlustel.

8900 aastat tagasi, mesoliitikumis viibisid sama koha peal inimesed ning tegid lõket. Ümbritsev loodus oli tollal tänapäevasest üsna erinev, ilm oli kuivem ja soojem ning sarnaselt tänasele Jägala liivasele rannapiirkonnale domineerisid kogu Eesti alal männi- ja kasemetsad. Meretase oli tänasest kõrgemal ning nõnda paiknes asulakoht üsna lähedal mererannale. Läänemeri oli olnud mageveeline järv ning oli mitmed saandid varem avanenud ookeanini, kust

vaikelt soolast vett juurde voolas. Ümberringi paiknesidki varasema, mageveelise järvena eksisteerinud Läänemere rannamoodustised, millest oli lõiganud läbi jõeorg.

Inimesed, kes sel kohal peatusid, ei satunud siia sugugi juhuslikult – tegemist oli püsiva laagri- või isegi elukohaga. Seda näitab liiva sees rohkelt esinev arheoloogiline materjal, mis ei oleks kuidagi saanud koguneda vaid mõne üksiku külastuskorraga. Piirkonna populaarsust kiviajal kinnitab mitmete teiste asulakohtade lähedus ning ka näiteks kõrvalt soostunud lohust juhuslikult leitud (tõsi küll, mitu tuhat aastat hilisem) kiviaegne nooleots.

Kaevandisse jäi konkreetset sündmust tähistav objekt – tulease. Umbes 30 cm sügavuselt oli liiva sisse kaevatud lohk ja sellesse oli tehtud tuli. Tule ääres olid inimesed tegelesid tulekivitükkidest lõiketerade välja löömisega, nad sõid siin pähkleid ja liha. Seda näitavad lei-

tud tulekivikillud, pähklikoore- ning luutükid. Mitmed lihvimiskivi katked annavad tunnistust ka teistest igapäevastest töödest. Orgaanilised objektid on eriliselt hästi säilinud just lõkkeasemes, sest kuumas käes söestunud nad ei kõdune.

Miks on inimesed armastanud tegutseda just siin? Vastus on küllap üsna lihtne, tegemist oli väga mõnusa kohaga. Kui siit ei viiks tänapäeval üle asfalte, oleks see ka tänapäeva matkajatele ja kalameestele meeldiv telkimiskoht.

Olulist väärtust on kohale andnud just mere ja jõe lähedus, kalapüük oli hõlbust viis toitu hankida. Teiseks olid suuremate teede loomise eelsel ajal just vee teed need, mida mööda sai ringi liikuda. Eesti metsad on läbi aegade olnud tihedad ja mägede puudumine ei võimaldanud maastikust head ülevaadet saada. Nõnda võib arvata, et inimesed liikusid ja orienteerusidki jõgede ning mereranna järgi. Viikingiajal sai aga just hea ligipääs paljudele asulatele saatuslikuks.